

Ролева игра

Какво ще питате, за да изберете или отхвърлите кандидата?

Интервю за работа

По двойки или в групи проведете **интервю за работа**.

Един ще е работодател, а друг – кандидат. Пишете в работни листове. Какви въпроси ще зададете на кандидата?

- 1.
- 2.
- 3.

Как ще отговорите, ако много искате тази работа?

- 1.
- 2.
- 3.

Дискусия за отговорността в бизнеса

Теза. Бизнесмените са смели, отговорни и почтени. Те уважават труда, инициативата и премисления риск.

Аргументирайте се.

Антитеза. Няма честен бизнесмен. Те са алчни и безскрупулни егоисти. Трупат пари и не се спират пред нищо – дори пред корупцията, измамата и експлоатацията. Гледат да заобиколят закона и да платят по-малко данъци.

Друга теза. Хората на бизнеса са аскети. Посветили са се на парите. Не могат да обичат.

Аргументирайте се.

Равносметка

Докъде стигнахме?

Свободата е основа на морала. Понятията свобода, избор и отговорност са тясно свързани. Който може да избира и да приема последиците от избора си, той е морално отгово-

рен. Свободни сме от зависимости, свободни сме за решения и приемаме последиците в зависимост от своята зрелост.

Какво вече зная?

Разграничавам негативна (свобода от) и позитивна свобода (свобода за).

Осъзнавам отговорността, с която е обвързан автономният морален избор.

12 КАК БИХ ПОСТЪПИЛ?

Казуси

1. Морален казус
2. Намерен портфейл
3. Въпроси и задачи към казуса

Въвеждане

В предишните уроци разгледахме важната тема за свободата и усвоихме понятията за свобода, избор и отговорност. Свободата е в основата на морала и само свободният човек

може да избира и да носи отговорност за избора си на ценности и действия съгласно тях и наличните норми.

1. Морален казус

В уроците от 8. клас по философия започнахме да усвояваме уменията **да решаваме философски казуси**: реални или измислени истории, които представят проблем и изискват решение. Сега казусите имат **морален характер**: тези истории са за ситуации на избор между различни варианти на действие, които имат различни последици. В тях **се налага да изберем постъпка**, с която следваме цел и норма, но има последици, които нарушават друга норма или цел.

Всеки ден ние **поемаме ангажменти**: задачи за решаване, уговорки за срещи, игри или изпълнение на задължения. Понякога се случва

да не можем да ги спазим или да не искаме да ги спазваме. Основанията и мотивите ни могат да са най-различни.

Случва се и да избираме между постъпки, с които, **спазвайки една норма, нарушаваме друга**. Като изпълняваме обещание към някого, можем да навредим на друг. Ако следваме нормата: „Не лъжи“, можем да обидим някого или да навредим на себе си. Кое да избира? Да каже истината, която е неприятна, или да излъже, за да не му се разсърдят? При кризисна ситуация или конфликт можем ли да постъпим, без да причиним вреда с бездействие или действие? („Соломоново решение“).

дейности

Морален казус

Моралният казус е история за думи и постъпки в сложна ситуация, в която се сблъскват мотиви, цели, правила и норми. Някои казуси са дилеми, в които два варианта на постъпване взаимно се изключват, в тях неизбежно нарушаваме някаква норма, като следваме друга, и водят към добро за едни и лошо за други.

В урока по философия за 8. клас за моралното развитие на личността по теорията на Лорънс Колбърг господин Хайнц е изправен пред избора: или да открадне скъпо лекарство от фармацевт, за да спаси живота на майка си, или да спазва моралната норма „Не кради“ и да откаже помощ на майка си, с което нарушава синовния дълг. В различни етапи на своето морално развитие човек се мотивира различно в избора на действие. **След 13-годишна Въз-**

Как ще постъпите вие?

2. Намерен портфейл

Човек не би си пожелал подобна ситуация като тази на г-н Хайнц. Но се случват по-обикновени неща, които ни изправят пред избор. Случва се да намерим забравена или изгубена вещ.

Вървите по улицата и виждате на тротоара портфейл. Навеждате се и го вземате. Вълнувате се: какво ли има в него? О, тук има всякакви лични документи: лична карта, шофьорски лиценз, талон за кола, банкови карти. И – сърцето ви се разтуптява: 1000 лв. В десет банкноти по 100 лв.!

Вие никога не сте имали толкова пари на ръка и може даже да не сте виждали такава сума. С тях можете да си платите частни уроци по музика, да си купите смартфон или таблет (тъкмо сте се чудели как да убедите баща си да ви купи нов). Какъв ли е този човек, който е изпуснал така небрежно портфейла си? Пред вас се открива възможност **да зарадвате себе си със скъп подарък**. А документите?

Сядате развълнуван на пейка в близкия парк и главата ви гори: какво да направя? Разглеждате личната карта. Млад мъж със суров вид, набола брада и остър поглед. А това какво е?

раст според Колбърг започва истинският морал. Подрастващият започва да си **създава собствено разбиране за добро и лошо** и постъпва според него. Хайнц избира да открадне лекарството от аптеката и да спаси тежко болната си майка.

Това е остра дилема със значителни последици. (Спомнете си урока **Дилеми**). Хайнц избира да стане крадец, за да помогне на майка си.

Хартиено джобче с банков код за теглене на пари с картата, която изпада от портфейла.

Не сте откраднали нищо – просто сте били пръв по тротоара след изпускането на ценния предмет. Тази сума е подарък от случая, **вашият късмет**. Човекът сам си е виновен, че е изгубил портфейла си. Но тези документи? Без тях пълнолетните граждани не могат да направят почти нищо: г-н Петров не може да шофира, не може да подаде официално заявление, не може да тегли пари. Това ви смущава. Имате ли право да задържите парите и какво ще правите с документите? А как ще обясните това на родителите си?

Как ще постъпите?

Това не е просто дилема, а има най-малко три варианта на действие:

1. Ще занесете портфейла, както сте го намерили, с всички пари и документи, на адреса на Петър Петров, написан в личната му карта. Вероятно той ще ви даде няколко лева и ще ви благодари. Но може просто да ви потуша по рамото. Ще се гордее с честната си постъпка, а господинът ще се радва на намерените си ценности, за които е бил нехаен.

2. Ще изхвърлите портфейла и документите в най-близкото кошче за боклук и ще приберете парите. После ще решите как да ги използвате. Трябва да решите дали да кажете на родителите си и как да опишете случката. Така г-н Петър Петров ще изгуби парите си като наказание за своята небрежност, но ще

трябва и да си изкарва нови документи.

А банковата карта и документа с тайния код? Ще пробвате ли да пхнете картата в банкомат и да изтеглите на няколко пъти по 400 лв.?

3. Ще отидете в полицията и ще предадете намерения портфейл. Ще трябва да напишете обяснение за случката. Сигурно първо ще ви разпитат и може да се усъмнят в кражба. Полицията може да извади **жалба от г-н Петров, който се оплаква, че са му откраднали портфейла в автобуса от задния джоб**.

И така, мислите и накрая решавате какво да направите.

3. Въпроси и задачи към казуса

1. Какъв морален проблем е налице в казуса?

Проблемът е следният:

2. Какви алтернативни постъпки са възможни в случая:

А.
Б.
В.
Г.

3. Какви са моралните позиции (теории, норми), които отговарят на вариантите:

А.
Б.
В.
Г.

Пиши в работен лист.

4. Как бихте постъпили вие? Какви са основанията за избора ви? Изберете Вашия вариант на действие и го обосновайте:

А. Ще занеса портфейла на г-н Петър Петров на адреса му.
Ще направя така, защото:

Б. Ще взема парите, а портфейла с документите ще оставя или захвърля.
Избирам този вариант, защото:

В. Ще предам намерения портфейл в полицията, защото:

Г. Имам друг вариант:
Ще
Това е моят избор, защото:

Пиши в работен лист.

Равносметка

Какво вече мога?

Разпознавам изучаван етически проблем в описанието на конкретна ситуация (казус).
Предлагам избирам и обосновавам алтернативни решения.
Избирам решение и аргументирам избора си.

13 МОРАЛ И ЕТИКА

1. Нрави и морал

2. Морална ценност и етика

3. Сократ и Аристотел за добрия живот

Въвеждане

Къде сме?

Хората от всяка общност са приели и следват общи правила за нравствено поведение. Откъде идват тези правила? Има ли общочовешки морални норми? На тези въпроси отго-

варя **философията на морала – етиката**. Нека надникнем в едни от първите за нашата цивилизация философии на морала – тези на Сократ и Аристотел.

нови знания

Въпроси

Как хората във вековете живеят в съгласие?
Кой създава нравите – разумът или самият живот?
Има ли морал за всички хора?

Отговори

Аз все още живея, а животът не е измислен от морала; той иска заблуда, той живее от заблудата.

Фридрих Ницше
Философията на морала разглежда значението на думите и „добър“, „справедлив“, „неправилно“ не описват нищо от реалния свят, а са само израз на емоции.
Алфред Еър